

Tvungent vern – en menneskerett

Grethe Horn Mathismoen

Når tidligere høyesterettsdommer Ketil Lund i kronikken «Uforsvarlig tvangspsykiatri» i Klassekampen 23. mars 2012 bl.a. hevder at Paulsrud-utvalgets lovforslag (NOU 2011:9) er menneskerettsstridig, kjenner jeg meg angrepet. Lovforslaget har vært på høring og vil bli lagt frem til høsten i sin endelige form. At det igjen er menneskerettighetsaspektet som får gjennomgå, tross utvalgets grundige behandling, har jeg vondt for å godta.

Hvor vond tvangen enn kan være, hvor smertefull den enn kan oppleves for den man er glad i, er den samtidig avgjørende for manges liv

For meg som pårørende blir juridiske fortolkninger ofte til iskalde lovparagrafer uten kontakt med virkeligheten. Har juristen noen gang opplevd sin aller nærmeste i alvorlig psykose og hatt behov for akutt helsehjelp? Jeg mener det er et større brudd på menneskerettighetene når ingen hjelper, ingen tar ansvar når psykosen tar tak og gjør medmennesker bunnløst redde og ulykkelige – og noen ganger farlige.

Ja, så farlige at de i psykotisk tilstand kan begå de alvorligste forbrytelser – uten at noen holder dem tilbake. Ingen hjelper dem. Ingen utøver nødvendig tvang. Slik jeg har sett det på nært hold gjennom tolv år som kontrollkommisjonsmedlem i psykisk helsevern.

Hva ville juristen eller andre meningsbærere selv gjort hvis det gjaldt deres eget barn, deres egen mor eller far? Farlige for seg selv og andre, rammet av alvorlig sinnslidelse. Ville de latt dem være, overlatt til seg selv, latt dem forkomme?

Selvfølgelig ikke. De ville tatt vare på sitt barn, og gjort alt for å skaffe den hjelp som er så vanskelig å finne. De ville bønnfaldt fagfolkene om å bruke lovlige hjelpemidler for å stanse den tragiske utviklingen, og i beste fall helbrede sykdommen. Om så under tvungent psykisk helsevern. De har intet valg. Selv om det medfører en tvangsmedisinering som ikke bare er positiv. Medisinens bivirkninger kan medføre stor smerte for pasienten, ja, nesten like alvorlig som sykdommen i seg selv. Dette vet pasientens nærmeste.

Kunnskapen om hva tvang innebærer, er min viktigste lærdom etter de mange år som er gått, siden en av mine nærmeste ble tvangsinnlagt første gang. Som pårørende vet jeg hvilken tragedie det er å bli fratatt retten til å bestemme over eget liv. Hentet av politi på grunn av sykdom, uten å ha gjort noe galt. Bli låst inne, holdt fast og det som vondere er, uten mulighet til å gå ut av den døren man kom inn gjennom. Andre mennesker bærer i dobbelt forstand nøkkelen til ens rom, og dermed til ens eget liv. Andre bestemmer, andre har makten.

I våre hjerter, og ut fra all fornuft og politiske så vel som etiske prinsipper, er pårørende like fortvilte motstandere av all tvang som pasienten og juristen er det. Vår selvstendighet, vår autonomi, er det mest dyrebare vi mennesker har. Allikevel har jeg bidratt til tvangsinnleggelse, gått på akkord med meg selv. Det har vært like smertefullt hver gang. Men hadde jeg ikke gjort det, tør jeg ikke tenke på hvordan det kunne ha gått. Tror noen dette går upåaktet hen for dem det gjelder?

Her er vi ved pårørendes dilemma. Hvor vond tvangen enn kan være, hvor smertefull den enn kan oppleves for den man er glad i, er den samtidig avgjørende for manges liv. Tvangen er den eneste mulighet pårørende har. Den kan innebære et være eller ikke være for pasientene og bety at de blir

sikret behandling, til tross for at de selv ikke vil. Under psykose ser pasientene ikke sitt eget beste. Det er det bare omgivelsene som gjør.

Deretter – etter tvangsbehandlingen – blir det tvungne vernet opphevet. Det er tid for den «lykkelige» frivillighet. Men pasienten tåler ikke frivilligheten, som skal være prøvet, ifølge forskriftene. Medisinen seponeres av nettopp pasienten. Så begynner alt på nytt.

Her er vi ved det store sviket. Pasienten overlates igjen til seg selv. Ingen arbeidsoppgaver, ingen aktivitet, minimal terapi. Kun et besøk på en poliklinikk for en sprøyte eller noen tabletter. Hvis man gidder. Som må betales av egne penger. Egenandel. Penger pasienten ofte ikke har, hvis det ikke finnes en mor eller far –

Rett skal være rett. At tvangsmedisineringen har virket som en sovepute på bevilgende myndigheter og hindret utvikling av behandlingsalternativer som vi vet virker, blir også nevnt i høyesterettsdommer Lunds artikkel. Tenk om dette var hovedsaken i hans og mange andres kamp for menneskerettighetene.

Hvorfor snakker ikke juristene om dette? Det ville frita pårørende for ansvaret som tynger dem hver eneste dag. Det som sliter dem ut, fysisk, psykisk og – økonomisk.

Det var dette Paulsrud-utvalget ikke tok opp. Det lå ikke i mandatet. Den sjansen tok politikerne ikke. Målsettingen var jo ikke å hjelpe pasientene, men å spare penger for offentlige budsjetter.